

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

KV BISKOPSHAGEN

Växjö socken och kommun
Kronobergs län
Småland

Carl Persson
Ola Kadefors

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 2005:2

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

KV BISKOPSHAGEN

Växjö socken och kommun
Kronobergs län
Småland

Carl Persson
Ola Kadefors

SMÅLANDS MUSEUM
RAPPORT 2005:2

© 2005 SMÅLANDS MUSEUM
VÄXJÖ 2005
ISSN1403-2902
PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29

INNEHÅLL

FÖRORD	s.2
INLEDNING	s.3
SYFTE	s.5
TIDIGARE RESULTAT	s.5
METOD	s.5
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	s.5
RESULTAT	s.7
Tidigare markanvändning	s.7
Vattennivåförändringar under historisk och förhistorisk tid	s.7
Boplatsens begränsning, stratigrafi och tecken på sentida störningar	s.7
Anläggningar	s.7
Fynd	s.11
Generella intryck av boplatslämningarna i ett jämförande perspektiv	s.12
Tolkning och datering	s.12
DISKUSSION OCH FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER	s.13
Boplatsens vetenskapliga värde	s.13
Åtgärdsförslag	s.14
REFERENSER	s.15
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	s.15
BILAGOR	
Bilaga 1	s.16
Bilaga 2	s.17
Bilaga 3	s.18

FÖRORD

Den formella processen vid avrapportering av förundersökningen av kv Biskopshagen avvek från den vanliga ärendegång som annars är bruklig. I och med att ärendet behövde en snabbare beslutsprocess än vanligt sammansatte Smålands museum ett PM direkt efter det att förundersökningen avslutats. Detta var viktigt då en eventuell slutundersökning behövde komma igång mycket snart efter det att förundersökningen avslutats. Det PM som skrevs fick tjäna såsom beslutsunderlag för Länsstyrelsen i den fortsatta ärendehantering. PM:et baserades givetvis på preliminära resultat och en forcerad vetenskaplig bedömning av lokalen. Som exempel kan nämnas att några prover inte hann bli analyserade innan beslut om vidare undersökning var tvunget att fattas. Detta gjorde att den preliminära dateringen av lokalen fick baseras på en okulär bedömning av fyndmaterialet och utan tillgång till C14- dateringar. Det samma gällde makrofossilanalysen, som inte heller kunde bli klar tillräckligt snabbt. När denna förundersökningsrapport utkommer har alltså såväl förundersökning som slutundersökning slutförts sedan några månader tillbaka.

Eftersom PM:et utgjorde beslutsunderlag, och de antikvariska bedömningar och tankegångar som där presenterades bildade grund för den fortsatta undersökningen av kv Biskopshagen, är det nu i efterhand detta dokument som är av mest intresse. Därför presenteras PM:et här i sin ursprungliga form såsom förundersökningsrapport. Enbart viss förändring av formalia och layout har utförts. Denna förundersökningsrapport innehåller därför inte några efterkonstruktioner i ljuset av analysresultaten från förundersökningen eller resultatet från slutundersökning. Tanken är att detta kan ge en bättre förståelse av ärendets gång och den beslutsprocess som ledde fram till slutundersökningen av boplatsten i kv Biskopshagen.

Förundersökningens analysresultat från de naturvetenskapliga analyserna är därför inte inarbetade i rapporttexten utan presenteras i bilagorna 3-6 i slutet av rapporten. Bilagorna innehåller resultaten av C14- och makrofossilanalys samt kommentarer till respektive analysresultat. Kommentaren till C14-dateringarna utgörs i stort sett av de uppgifter som lämnades till Länsstyrelsen 2004-07-12 tillsammans med en revidering av undersökningsplanen för en särskild arkeologisk undersökning.

INLEDNING

Smålands museum har efter beställning av Växjö kommun utfört en arkeologisk förundersökning av området Biskopshagen. Det aktuella området är beläget söder om Växjö stad, norr om Söderleden och väster om Växjösjön. Förundersökningen har föregåtts av arkeologiska utredningar i två etapper (Martén & Persson 2003 och Kadefors & Persson 2004). De antikvariska insatserna har föranletts av att en detaljplan för området är under utarbetande och att området skall bebyggas med bostäder. Utredningen har föregåtts av länsstyrelsebeslut (Dnr.431-10034-03). Föreliggande PM är att betrakta som en preliminär redovisning av de uppnådda resultaten varför några dateringar eller andra naturvetenskapliga analysresultat ej redovisas.

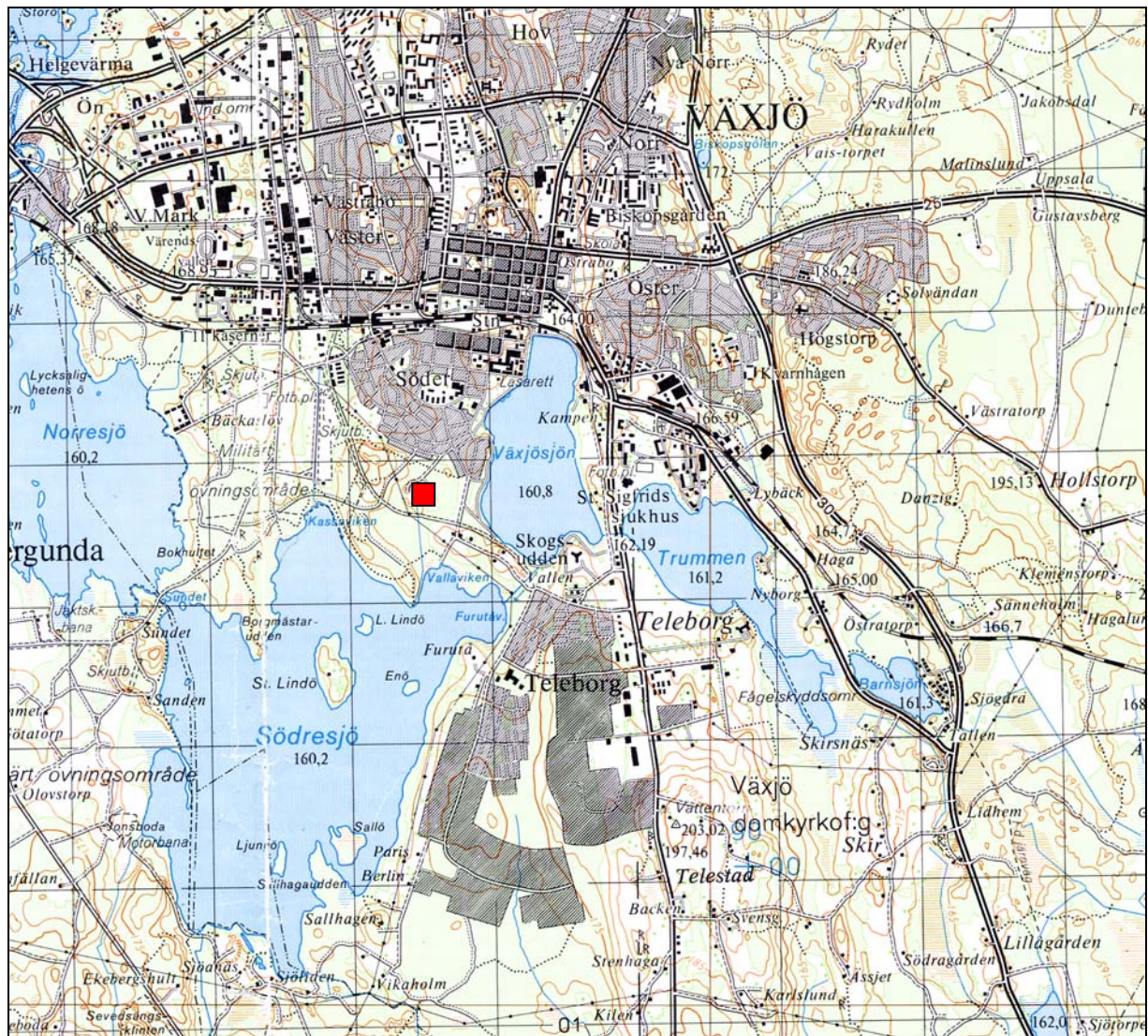

Fig. 1 Utdrag ur den topografiska kartan 5E SO med utredningsområdet markerat.

SYFTE

Förundersökningens syfte har varit att i enlighet med Länsstyrelsens kravspecifikation datera och avgränsa boplatsen. Syftet med föreliggande PM är således att den skall utgöra ett preliminärt underlag för Länsstyrelsens fortsatta hantering av ärendet.

TIDIGARE RESULTAT

I etapp I-utredningen delades området in i fem områden med utgångspunkt från topografin och de antikvariska förkunskaperna (fig 2). Det mest antikvariskt intressanta området utgjordes av de väldränerade ytorna i anslutning till den forna sjöstranden. Smålands Museum rekommenderade att en utredning etapp skulle II utföras i detta område (Martén & Persson 2003).

Efter en etapp II utredning där de mer väldränerade ytorna sökschaktades kunde det konstateras att det förekom under mark dolda fornlämningar inom området. På en markerad förhöjning påträffades fyra tämligen kraftiga stolphål. Stolphålen var tämligen symmetriskt placerade och tolkades som stammande från ett förhistoriskt hus. Vidare påträffades ett mindre antal diffusa härdar. Det kan i sammanhanget påpekas att schaktningen utfördes vintertid vilket försvårade tolkningen av lämningarna. (Kadefors & Persson 2004).

METOD

Enklare kart- och arkivstudier har utförts för att få en bild av hur exploateringsområdet förhåller sig till omkringliggande landskap och fornlämningsmiljö. I detta sammanhang har det också varit av vikt att i möjligaste mån skapa en bild av den tidigare markanvändningen då detta torde vara den enskilda faktor som mest påverkar fornlämningens bevarandegrad och därmed dess vetenskapliga värde.

För att avgränsa fornlämningen har området sökschaktats. I största möjliga mån har utredningsschakten använts som utgångspunkt för att minimera skadan på fornlämningen. Sammantaget har 192 löpmeter schakt dragits med en sammanlagd yta på 401 m². För att undersöka stratigrafi samt för att insamla ett representativt fyndmaterial har 3 meterrutor handgrävt.

Inmätning av schakt, anläggningar och fynd har skett med hjälp av totalstation och för den digitala dokumentationen har Intrasis använts. För övrig dokumentation har handritade profiler samt fotografering med digitalkamera använts.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

För en sammanfattning av områdets topografi och fornlämningsmiljö hänvisas till tidigare utredningsrapporter (Martén & Persson 2003 och Kadefors & Persson 2004).

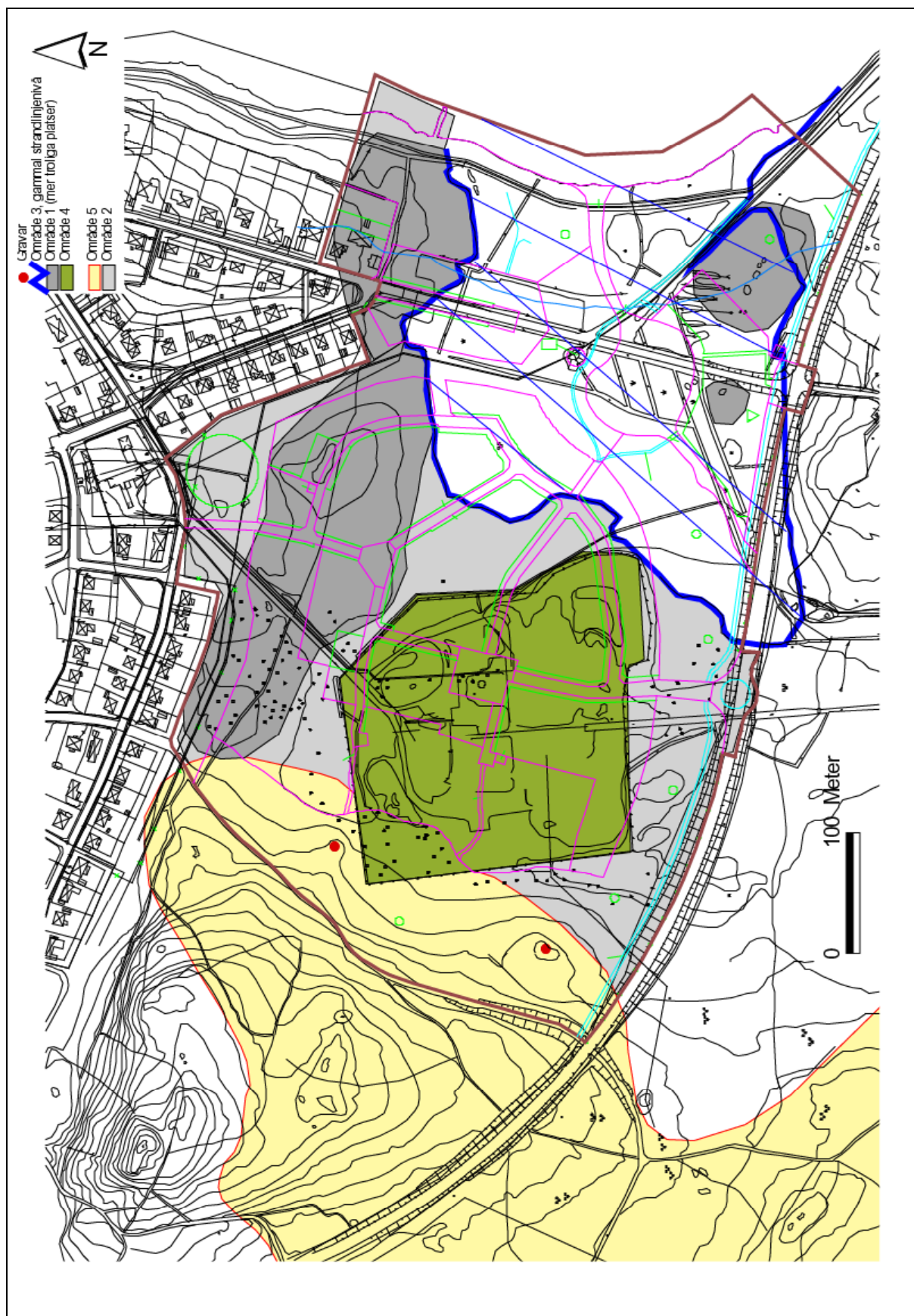

Fig 2. Hela planområdet med de områden som bedömdes vara antikvariskt intressanta i etapp I utredningen.

RESULTAT

Tidigare markanvändning

Marken har sedan lång tid tillhört kyrkan vilket troligen förklarar varför äldre lantmäterikartor över området saknas. Möjligen finns det mer detaljerade kartor i de kyrkliga arkiven men de är i så fall ej tillgängliga då stiftsarkivet håller på att flyttas.

Av Växjö statskarta från 1707 framgår att platsen är ägd av kyrkan och att området varken odlas eller är bebyggd (Akt F-1:5). Samma intryck ges av statskartan från 1815 (Werming atlas, kopparstick). På generalstabskartan från 1873 kan en bebyggelseenhet benämnd Näset belägen på höjden närmast Växjösjön noteras (Seriebeteckning J2.4.3). Avståndet till förundersökningsområdet torde överstiga 300 meter. Av det befintliga kartmaterialet framstår således området som tämligen opåverkat av mänskliga aktiviteter under historisk tid.

Vattennivåförändringar under historisk och förhistorisk tid

Utifrån nuvarande kunskapsnivå är det svårt att redogöra för hur förundersökningsområdet relaterar till forntida vattennivåer. Det är dock rimligt att anta att de mycket sannolika vattennivåförändringar som inträffat under förhistorisk tid bör förstås utifrån sjöarnas nivåer innan de sänktes. Någon vägledning i form av daterade boplatser i anslutning till Bergundasjöarna, Växjösjön och Trummen står inte att finna då mycket få undersökningar utförts i detta område med moderna metoder.

Boplatsens avgränsning , stratigrafi och tecken på sentida störningar

Boplatsen avgränsas huvudsakligen genom den lokala topografin. De förhistoriska människorna tycks ha föredragit den flacka sluttning åt syd men undvikit den norra sluttningen (se bil 2). Sannolikt skall anläggningarna och fynden förstås i relation till en forntida strandlinje.

Att säkert fastställa stratigrafien på platsen är något komplicerad då fynddensiteten är tämligen låg. Det sammantagna intrycket från avbaning och rutgrävning är dock att fynd och skörbränd sten förekommer ca 0,05 meter över och under alvens översta del. Det finns således fynd såväl i den undre delen av matjorden som i den övre delen av alven. Det finns dock inte några tecken på att denna vertikala fyndspridning beror på någon mänskligt skapad stratigrafi även om det inte kan uteslutas. Kombinationen av urlakade anläggningar och fynd väl ovan alven komplicerade förundersökningen och kommer att kräva eftertanke vid en eventuell slutundersökning.

Över större delen av ytan har inga tecken på postdepositionella störningar kunnat iakttas. På krönet av kullen, i anslutning till schakt 366, återfinns dock en tydlig rektangulär nedgrävning som ger ett recent intryck. Vid baning påträffades i samma område enstaka tegelfragment och i ett förmodat stolphål påträffades också en tegelsten.

Anläggningar

En generell iakttagelse vad det gäller de påträffade anläggningarna är att de är tämligen urlakade men väl bevarade (fig 3 och 4). Vid undersökningen påträffades 23 anläggningar. De fördelade sig enligt följande 9 stolphål, 7 härdar, 2 rännor, 3 gropar, 1 kokgrop samt 1 härdgrop. Det kan noteras att kokgropar är problematiska att identifiera vid normal avbaning då det ofta är mycket urlakade i den övre delen varför det låga antalet kokgropar inte med säkerhet är representativ för området. En planritning med anläggningsnummer och anläggningskategorier presenteras i fig 5.

Figur 3. En av de tämligen urlakade härdarna (A 273).

Figur 4. Den tydliga härdgropen under utgrävning (A 354).

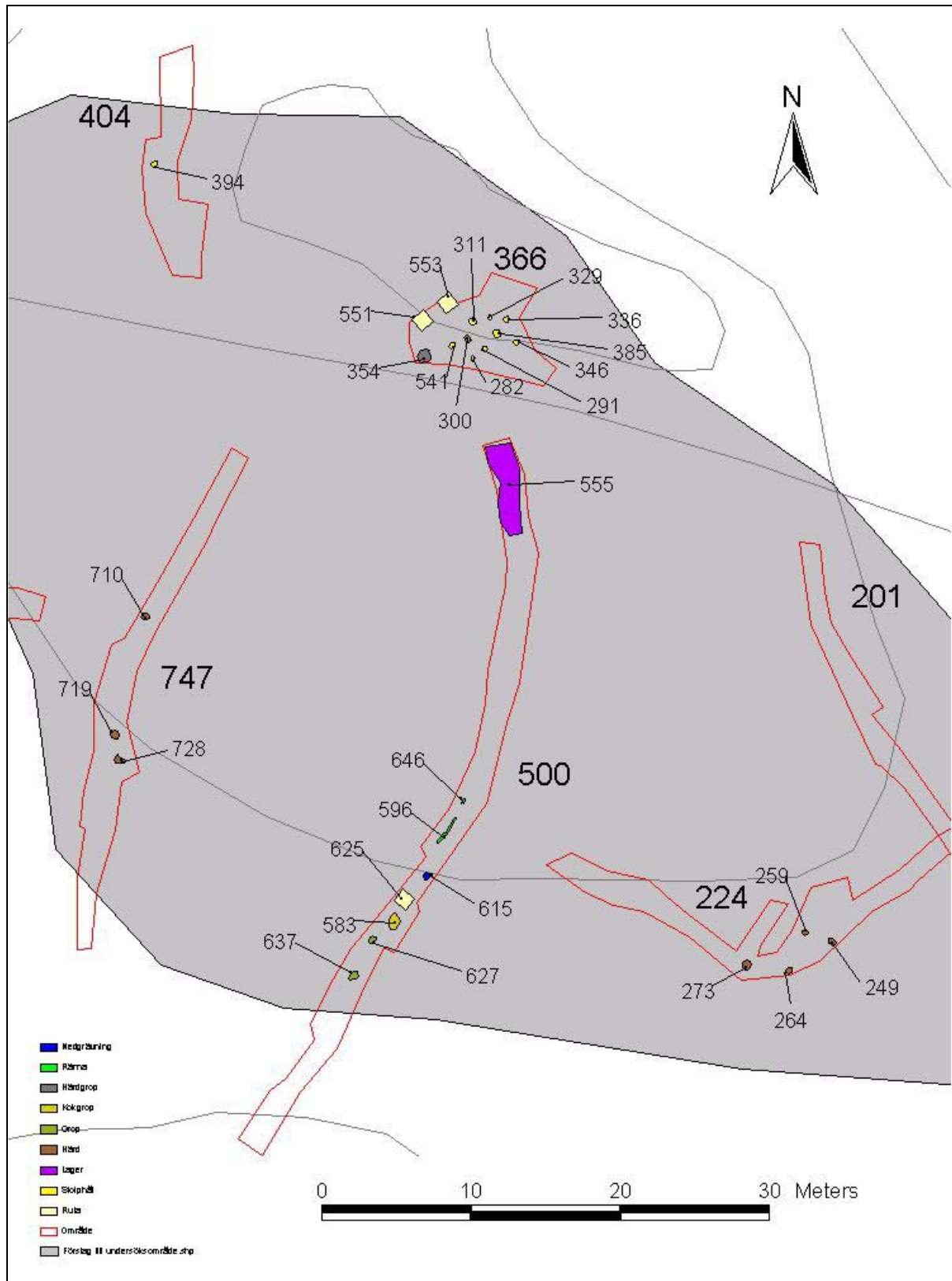

Fig 5: Planritning med rut- och anläggningsnummer samt anläggningskategorier.

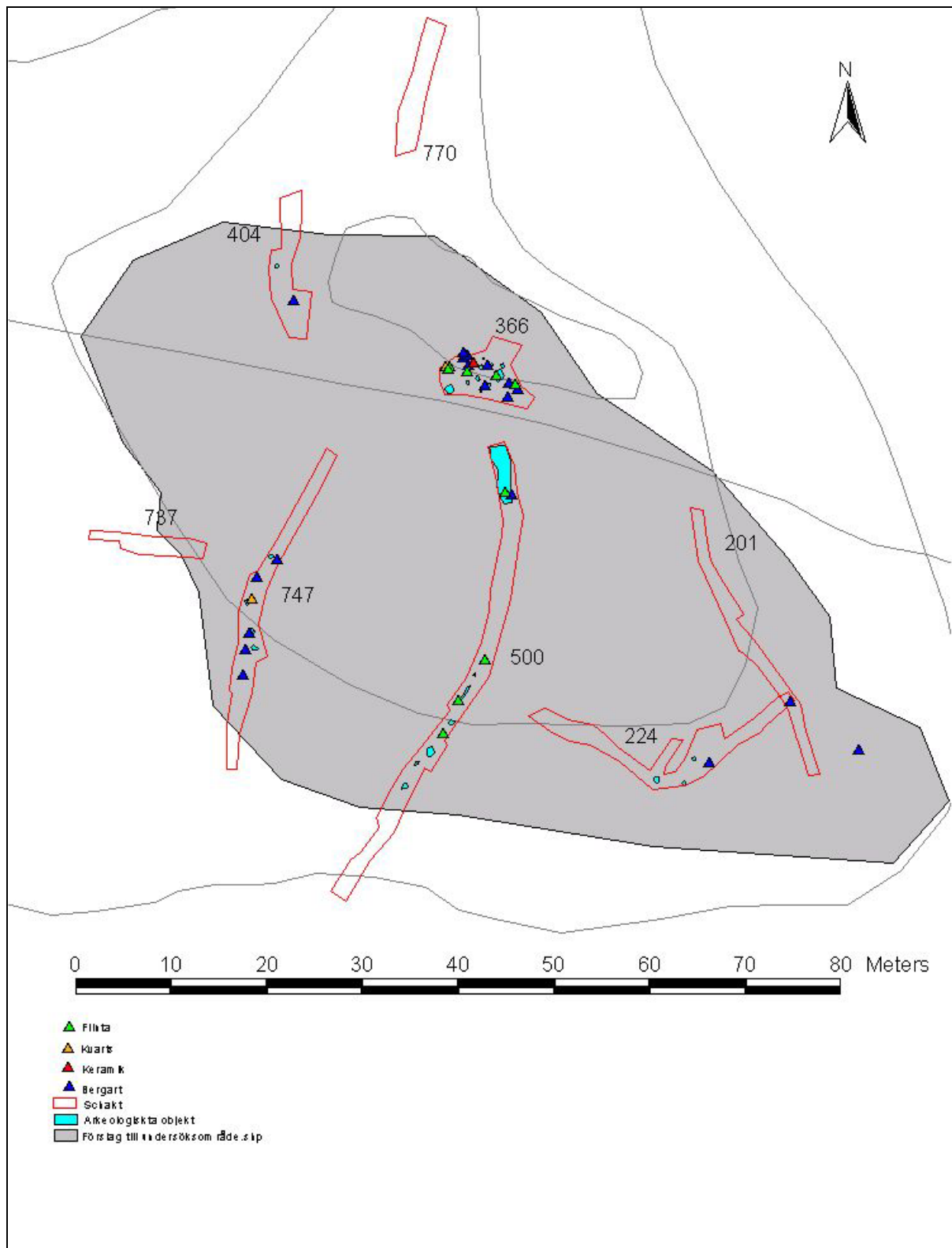

Fig 6: Planritning med schaktnummer och fyndkategorier.

Fynd

Vid förundersökningen påträffades sammanlagt 30 fynd av förhistorisk karaktär. Nio av fynden utgjordes av flintavslag och av dessa var ett retuscherat. Flintan saknar typologiska särdrag. Såväl flinta av sydvästkandinavisk typ som kristianstadsflinta påträffades. Några spår av slagplatser har inte påträffats vilket tyder på att flintan deponerats efter användning, antingen på grund av att de kasserats eller tappats. Ingen av de påträffade flintorna var bränd.

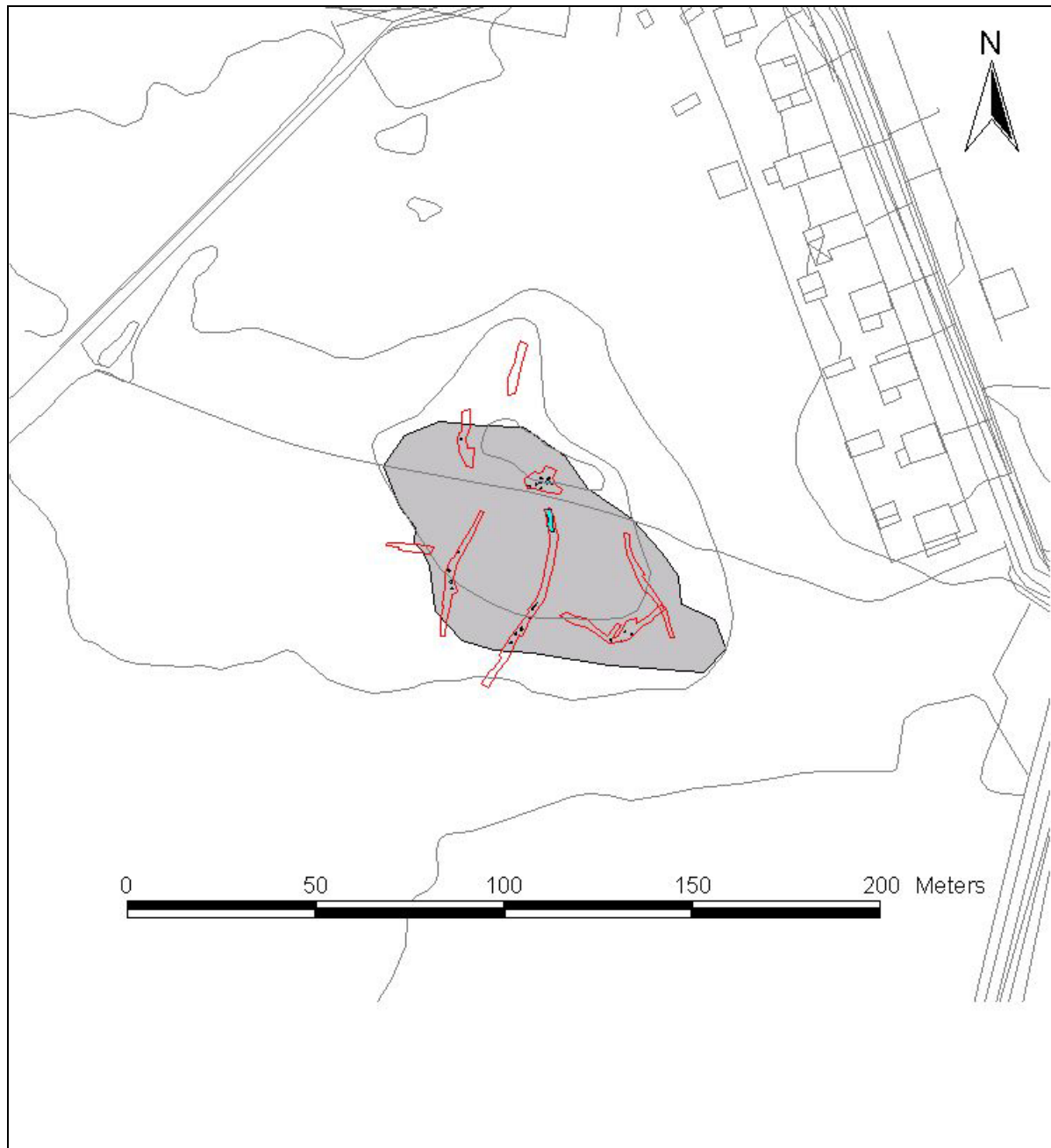

Fig 7: Fornlämningens avgränsning efter förundersökning.

Avslagen av bergart, som uppgår till 21, är inte heller de typologiskt signifikanta. Porfyr och kvarts dominerar materialet. Liksom vad det gäller flintan har inte några slagplatser påträffats. Det kan noteras att bergartsavslagen är påfallande distinkta och det råder ingen tveksamhet om huruvida de är medvetet tillverkade eller ej.

Den keramikskärva som påträffades går inte att datera på typologiska grunder. Rent intuitivt verkar dock en datering till senneolitikum/bronsålder rimlig. Fyndnummer och fyndens belägenhet redovisas i fig 6.

Generella intryck av boplatzlämningarna i ett jämförande perspektiv

Som framgått ovan kan anläggningarna på platsen karaktäriseras som tämligen urlakade men distinkta efter noggrann rensning. Huruvida fyndmaterialet skall betraktas som rikligt eller inte är en fråga om val av perspektiv. Ur ett sydiskandinaviskt perspektiv kan mängden fynd betraktas som ringa, men ur ett regionalt perspektiv blir bilden den motsatta.

Sammantaget kan boplatsten beskrivas som att den omfattar ca 3700 m² (fig 7) och karaktäriseras av tämligen urblekta anläggningar, ett sparsamt, typologiskt ej distinkt fyndmaterial. Om man utgår från förundersökningens schaktade yta och de påträffade fynden och anläggningarna framträder bilden av en boplatz med en tämligen hög anläggningsdensitet. En enkel statistisk överslagsräkning ger vid handen att området torde kunna rymma ca 250 anläggningar. Med stor sannolikhet är dock det verkliga antalet anläggningar väsentligt större

Tolkning och datering

Utän radiometriska dateringar är det svårt att tolka och datera platsen. Vissa slutsatser kan dock dras utifrån hur anläggningarna relaterar till topografin. I den nedre delen av sluttningen återfinns en del mindre tämligen urblekta härdar. Möjligen relaterar dessa härdar till en forntida vattennivå. I den mellersta delen av sluttningen återfinns såväl härdar som stolphål och grunda rännor samt en kokgrop. Det kan slutligen noteras att den övre delen av slänten karaktäriseras av kraftiga stolphål, härdar, skärvsten och en härdgrop. Tolkningen av denna del försvåras av att recenta störningar finns inom området.

Utifrån förundersökningens resultat kan man således dela upp boplatsten i tre områden som karaktäriseras av olika topografiska lägen samt en viss variation av anläggningstyper (se fig 4). I fyndmaterialet kan dock inte någon tydlig uppdelning ses. Hur denna uppdelning skall tolkas är också oklart. En tänkbar tolkning är att uppdelningen speglar en funktionell uppdelning inom en tidsmässigt avgränsad boplatz. En annan tolkning är att uppdelningen kommer sig av upprepade användning av platsen under lång tid. För den första tolkningen talar att anläggningarna huvudsakligen ser lika ut och att fyndmaterialet ter sig tämligen likt över hela ytan. För den andra tolkningen talar nämnda anläggningsvariation samt att härdgropen nära krönet är tydligare färgad än de övriga anläggningarna, också keramikfyndet i detta område avviker från övriga fynd inom förundersökningsområdet.

Som framgått ovan saknar den påträffade flintan typologiska särdrag som lämpar sig för datering. Förekomsten av flinta kan i sig i viss mån anses vara daterande då flinta sparsamt påträffas vid arkeologiska undersökningar av boplatser från metallålder. Även undersökta boplatser från stenåldern i den östra delen av länet karaktäriseras dock av tämligen få fynd av flinta. Vid en samlad jämförelse står det klart att mängden flinta från Biskopshagen är förhållandevis stor ur ett regionalt perspektiv. Detta förhållande tyder på att åtminstone en del av platsens lämningar stammar från stenåldern.

Även om det tillvaratagna flintmaterialet inte är särskilt typologiskt distinkt har det dock ett visst informationsvärde ur ett jämförande perspektiv. Det kan konstateras att flintan ger ett föga tekniskt drivet intryck och att det saknas spår av spånteknik. Detta antyder att materialet inte stammar från tidig eller mellanmesolitisk tid. Det kan också konstateras att flintan inte ger intryck av att vara slagen under metalltid (Högberg 2001). Dessa antaganden snävar in en tänkbar datering till perioden senmesolitikum-senneolitikum vilket förvisso är en lång tidsperiod.

Även om det är tämligen spekulativt kan det finnas anledning att översiktligt jämföra fynden med de från Seglaren (Åstrand 2004). En uppenbar skillnad som kan noteras är att en mycket stor del av flintan på Seglaren utgjordes av slipade fragment som dessutom var brända. Dessutom påträffades påfallande mycket dekorerad keramik av neolitisk typ. Av detta framgår att fyndmaterialet på Biskopshagen är helt olik det på Seglaren. Detta behöver dock inte ha en kronologisk förklaring, skillnaden kan istället bero på boplatsernas funktion.

En mycket spekulativ slutsats, huvudsakligen underbyggd av fyndmaterialets olikhet med andra undersökta lämningar och frånvaron av dekorerad keramik, är att huvuddelen av lämningarna stammar från senmesolitikum eller senneolitikum.

DISKUSSION OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

Boplatsens vetenskapliga värde

En fornlämnings vetenskapliga bestäms av ett flertal faktorer. Av övergripande betydelse är att lämningen kan relatera till relevanta vetenskapliga frågeställningar. Vidare är graden av postdepositionell påverkan och fornlämningsstypens vanlighet av betydelse.

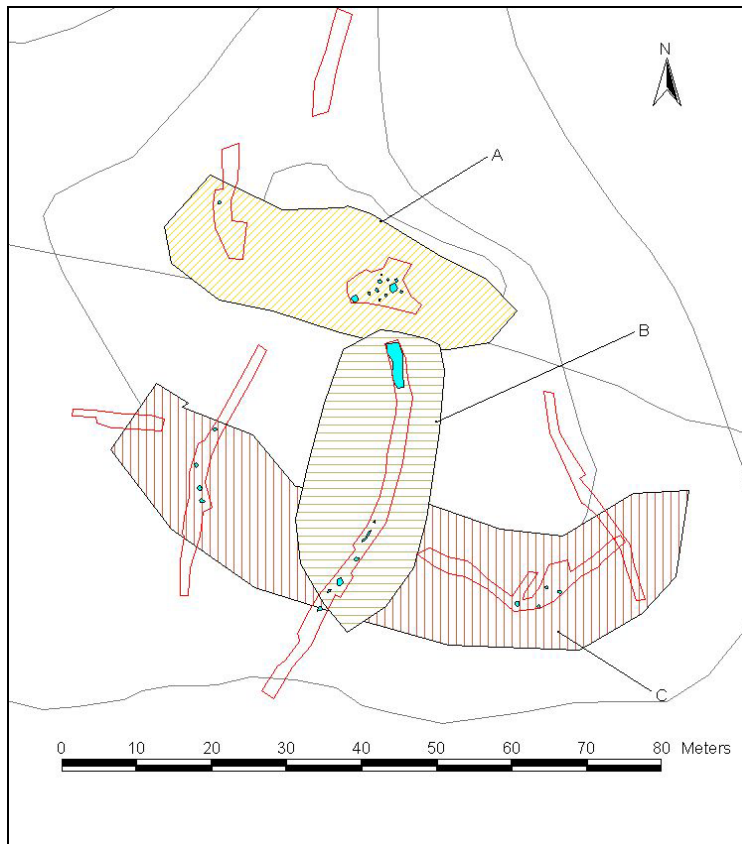
Biskopshagen kan sägas ha mycket goda förutsättningar för att relatera till ett antal vetenskapliga frågeställningar. Oavsett datering har platsen mycket goda förutsättningar för att studera en boplatz inre struktur. Också läget i sig är av stort intresse. Som platsen kan förstås för tillfället rör det sig inte om en plats med ett uttalat strategiskt läge ur ett ekologiskt perspektiv vilket i sig får anses intressant ur ett landskapsperspektiv.

Vad det gäller fornlämnings informationspotential med utgångspunkt från postdepositionella störningar kan det konstateras att boplatzen synes vara ovanligt lite påverkad. Detta medför att det finns mycket goda förutsättningar att vid en slutundersökning finna fynd och anläggningstyper som annars skulle vara mycket svåra att fånga upp.

Att boplatzen är välbevarad underlättar också prioriteringar och metodval vid en eventuell framtida slutundersökning. Man skulle kunna säga att det ur ett källkritiskt perspektiv är av stor betydelse att man tydligt kan redogöra för vad man prioriterat bort likväl för vad man prioriterat. Möjligheten till tydlighet på denna punkt får sägas väsentligen öka det vetenskapliga värdet av fornlämningen.

Vad det gäller frågan om boplatzlämningar av denna typ är vanliga eller ovanliga kan det konstateras att de inte tidigare har påträffats i länet. Möjligen beror detta på att förundersökningar tidigare har varit tämligen begränsade insatser. Dåliga bevarandeförhållanden och felaktiga metodval har troligen också haft betydelse.

Den sammantagna bedömningen är enligt Smålands museums mening är att fornlämningen har ett mycket högt vetenskapligt värde.

Figur 8. Schematisk framställning av olika ytor inom förundersökningsområdet. Område med kraftiga stolphål, härdar, skärvsten och en härdgrop markerat med A. Område med såväl härdar som stolphål och grunda rännen samt en kokgrop markerat med B. Område med tämligen urblekta härdar markerat med C.

Åtgärdsförslag

Det är Smålands museums mening att fornlämningen har ett mycket högt vetenskapligt värde varför fortsatta antikvariska insatser förordas vid en exploatering av området.

REFERENSER

Kartor

Akt F-1:5 Växjö stad, Kronobergs län. Geometrisk avmätning. Peter Hamnell.
Werming atlas, kopparstick, Växjö stad, Kronobergs län.
Generalstabskarta Växjö, Seriebeteckning J2.4.3. 1873

Litteratur

Kadefors, O. & Persson, C 2004. Arkeologisk utredning etapp II / Arkeologisk förundersökning. KV Biskopshagen. Växjö socken och kommun. *Smålands Museum rapport 2003:55*.
Hovanta, E. 1989. Schaktkontroll och arkeologisk undersökning. Fornlämning 174.
Ö Telestad, Teleborg. Växjö. Sm. Stiftelsen Smålands Museum. Stencil.
Högberg, A. 2001. Öresundsförbindelsen. Flinta under yngre bronsålder och äldre järnålder. *Malmö kulturmiljö, rapport nr 23*.
Martén, E. & Persson, C. 2003. Arkeologisk utredning etapp I. Kv Biskopshagen. Växjö socken och kommun. *Smålands Museum rapport 2003:55*.
Åstrand, J. 2004. Tretton långhus och en begravning. *Smålands Museum rapport 2004:11*.

ADMINISTRATIVA OCH TEKNISKA UPPGIFTER

Smålands museums diariern:	110 550/03
Länsstyrelsens diariern:	431-10034-03
Uppdragsgivare:	Växjö kommun
Län:	Kronobergs län
Kommun:	Växjö
Socken	Växjö
Fastighet	Växjö 10:2
Ekonomiska kartan:	5H1h
Koordinatsystem:	RT90 2,5 gon V
Koordinater:	X6304, Y1438
Typ av Exploatering:	Byggnation av bostadsområde
Typ av undersökning	Förundersökning
Personal:	Ola Kadefors (projektledare) Carl Persson (bitr projektledare) I fältarbetet deltog Ola Kadefors Carl Persson, Johan Åstrand och Anders Kraft.
Fältarbetet utfört:	2004-05-03 – 2004-05-12

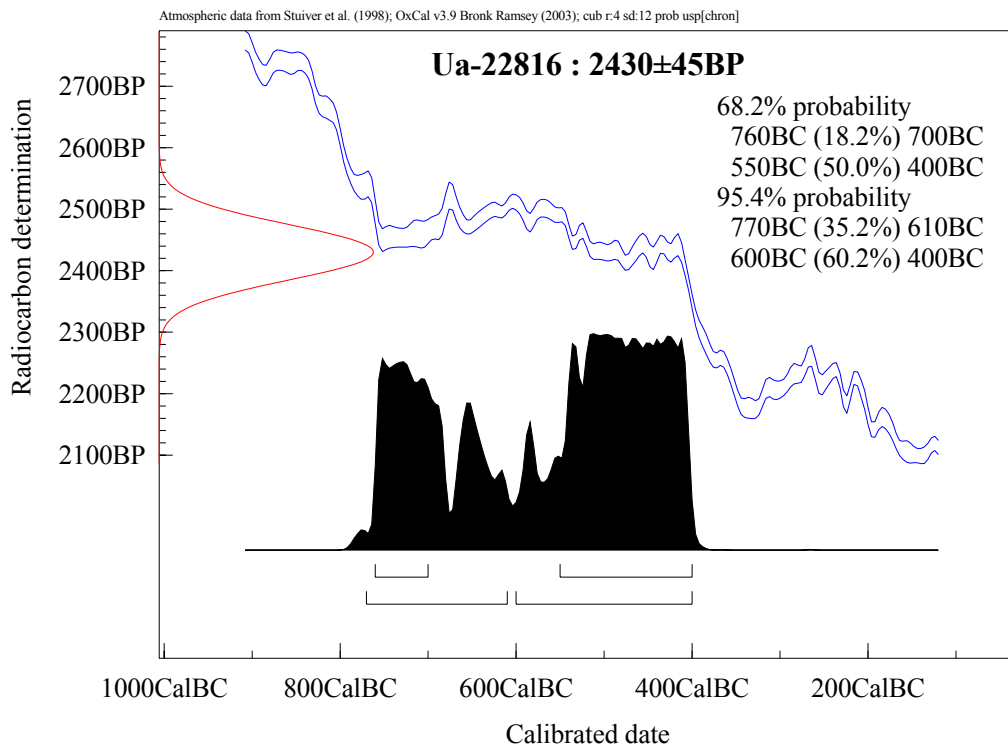
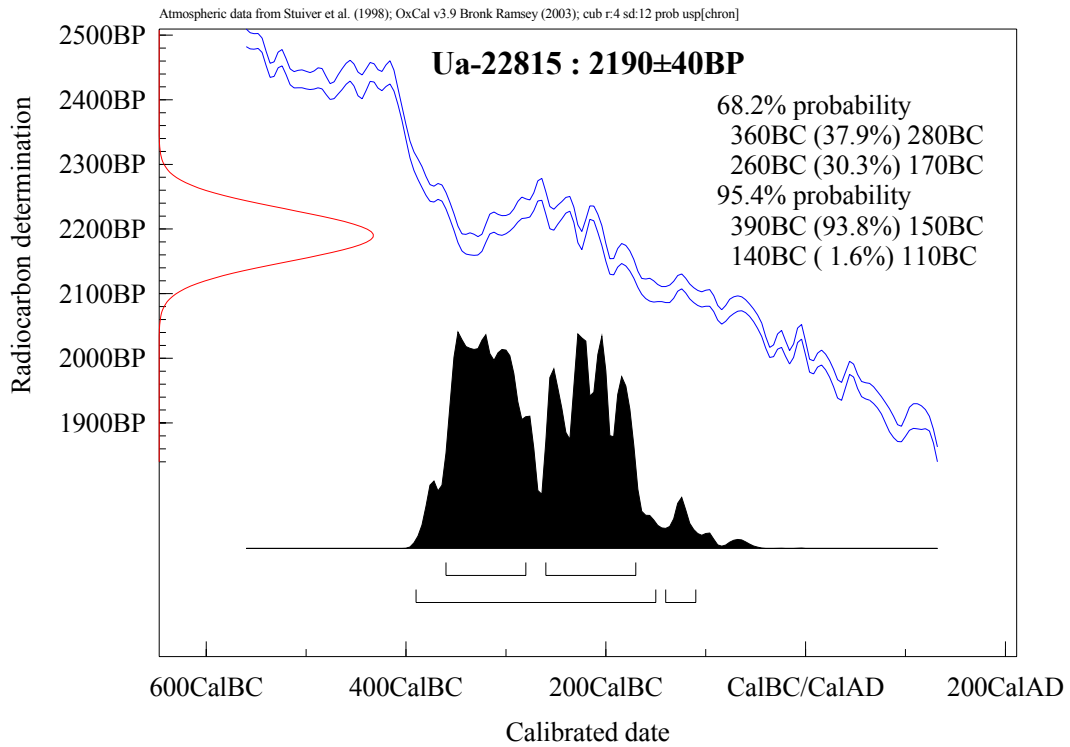
BILAGA 1. Fyndlista.

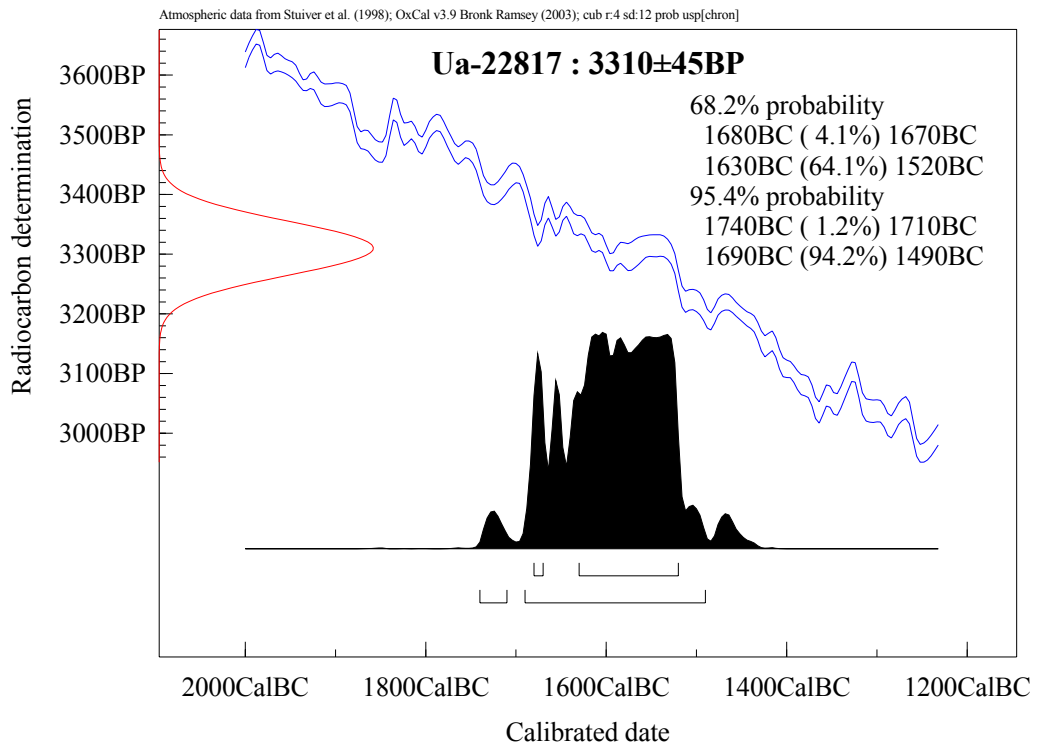
Kategori	Material	Id
Fynd	Bergart	248
Fynd	Bergart	381
Fynd	Flinta	382
Fynd	Bergart	383
Fynd	Bergart	384
Fynd	Bergart	403
Fynd	Flinta	534
Fynd	Flinta	535
Fynd	Flinta	536
Fynd	Keramik	540
Fynd	Bergart	568
Fynd	Bergart	569
Fynd	Flinta	570
Fynd	Bergart	582
Fynd	Bergart	734
Fynd	Bergart	735
Fynd	Bergart	736
Fynd	Bergart	100001
Fynd	Bergart	100002
Fynd	Bergart	100003
Fynd	Kvarts	100004
Fynd	Bergart	100005
Fynd	Bergart	100006
Fynd	Bergart	100007
Fynd	Bergart	100008
Fynd	Flinta	100009
Fynd	Kvarts	100010
Fynd	Flinta	100011
Fynd	Flinta	100012
Fynd	Flinta	100013
Fynd	Kvarts	100014

BILAGA 2. Anläggnings- och rutlista.

Klass	Typ	Id
Arkeologiskt objekt	Härd	249
Arkeologiskt objekt	Härd	259
Arkeologiskt objekt	Härd	264
Arkeologiskt objekt	Härd	273
Arkeologiskt objekt	Stolphål	282
Arkeologiskt objekt	Stolphål	291
Arkeologiskt objekt	Grop	300
Arkeologiskt objekt	Stolphål	311
Arkeologiskt objekt	Stolphål	329
Arkeologiskt objekt	Stolphål	336
Arkeologiskt objekt	Stolphål	346
Arkeologiskt objekt	Härdgrop	354
Arkeologiskt objekt	Stolphål	385
Arkeologiskt objekt	Stolphål	394
Arkeologiskt objekt	Stolphål	541
Arkeologiskt objekt	Lager	555
Arkeologiskt objekt	Kokgrop	583
Arkeologiskt objekt	Ränna	596
Arkeologiskt objekt	Nedgrävning	615
Arkeologiskt objekt	Grop	627
Arkeologiskt objekt	Grop	637
Arkeologiskt objekt	Ränna	646
Arkeologiskt objekt	Härd	710
Arkeologiskt objekt	Härd	719
Arkeologiskt objekt	Härd	728
Ruta		551
Ruta		553
Ruta		625

BILAGA 3. Resultat från C14-analys

Ua22815	A273	Hård
Ua22816	A354	Hårdgrop
Ua22817	A583	Kokgrop

BILAGA 4 Kommentar till C14-dateringar

C14-dateringar

Vid förundersökningen C14-daterades kol från tre olika anläggningar. Av dessa kunde en dateras till äldre bronsålder, en till yngre bronsålder eller förromersk järnålder och en till förromersk järnålder. Den äldre dateringen kommer från en kraftig kokgrop, A583, i den södra delen av undersökningsområdet (Ua-22817). Dateringen låg i perioden 1740-1490 f Kr (denna och följande dateringar anges i 2 sigma). En av de två yngre dateringarna kom från en tydlig härdgrop med riklig förekomst av skärvsten, A354, som var belägen vid områdets krönläge (Ua-22816). Härdgropen kunde dateras till 770-400 f Kr. Den yngsta av dateringarna var från en urlakad härd, A273, som var belägen i områdets södra del vid vad som kan antas ha varit en forntida strandlinje (Ua-22815). Denna härd kunde dateras till 390-110 f Kr. Någon intern geografisk separation mellan äldre och yngre anläggningar gick inte att urskilja. Analyserna utfördes vid Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet. En vedartsbestämning gjordes av det analyserade kolprovet. Den utfördes av Ulf Strucke, Riksantikvarieämbetet UV-Mitt. Det daterade kolet från A583 bestod av Salix, ung stam eller gren, provet från A354 bestod av björk, ung stam eller gren, och provet från A273 bestod av al.

De tre C14-dateringarna visar alltså på aktiviteter under perioderna äldre, yngre bronsålder samt förromersk järnålder. Delar av fyndmaterialet antyder dock tidigare dateringar varför dateringen av boplatserna som helhet fortfarande får sägas vara inte helt klarlagd. Det är möjligt att platsens utnyttjats under skilda tidsperioder. Möjligen är det så att de säkra radiometriskt, och de mer osäkra typologiska dateringarna, visar på att utnyttjandet av platsen relaterar till förändringar i den omgivande miljön. Det kan i detta sammanhang framhållas att den period som ¹⁴C-dateringar hör till karaktäriseras av generellt höga vattennivåer i insjöar (Digerfeldt 1988).

De boplatser från bronsålder som tidigare undersökts i länet har nästan uteslutande varit belägna i höjdlägen i landskapet med kv Boplatsen, Hovshaga och kv Seglaren, Teleborg som exempel (Högrell & Skoglund 1996, Åstrand 2004). Det samma gäller även för boplatserna vid Domfällevägen (Persson & Brynielsson 2003) som är den enda av sammanhängande bronsåldersboplatser som daterats till äldre bronsålder. Några boplatser i strandläge från bronsålder har inte undersökts tidigare i länet. Vid Stockekvarn, vid stranden av Helgasjön, påträffades spridda lämningar från bronsålder men något tydligt boplatsskede kunde inte påvisas (Lindman 2003, s 79). Undersökningar av bronsåldersboplatser med direkt strandläge är generellt sett ovanliga. Många av de större bronsåldersboplatserna, som Apalle, Fosie och Pryssgården ligger i anslutning till vatten men strandlinjen är inte innefattade i boplatserna. (Ullén 1995, Björhem & Säfvestad 1993, Borna-Ahlkvist 2002).

Undersökningen av boplatserna i Biskopshagen kan därför ge en värdefull bild av en strandnära bronsålders- till tidig järnåldersboplatser. Det är av intresse att boplatserna kan ha kontinuitet under hela bronsåldern och kanske även längre tillbaka i tiden. Detta kan ge en viktig kompletterande bild av boplatsernas användning och placering i landskapet. Om det intryck av långt utnyttjande av platsen som fyndmaterialet ger är korrekt kan undersökningen ge en värdefull inblick i frågan om eventuell kontinuitet i utnyttjandet av strandboplatser från neolitikum och in i bronsålder och äldsta järnålder. Jämförelser med undersökningen i kv Seglaren kan här vara givande där ett långtidsutnyttjande av en närbelägen boplatser i ett helt annorlunda läge i landskapet kunde studeras (Åstrand 2004).

I aktuell forskning har man under senare år allt mer uppmärksammat frågor omkring användandet av flinta och andra stenmaterial under senare perioder än stenålder (bl a Knarrström 2001).

Fyndmaterialet från Biskopshagen bör föras in i denna diskussion. Jämförelser bör även göras med

undersökningar i Kalmar län vid Kölbygärde och Bruatorp där stenmaterial från äldre bronsålder med stora inslag av porfyr förekommer (Dutra Lievas m fl 2001, Ring m fl 2001). Från Jönköpings län finns även ett stenmaterial från en boplatz vid Ramkvilla med en ungefärlig datering till perioden senneolitikum - äldre bronsålder (Eriksson 2003).

De aktuella ¹⁴C-dateringarna visar att platsen använts under äldre bronsålder till tidig förromersk järnålder. Fyndmaterialet, som är typologiskt svårbestämt, antyder dock en bredare datering och det är möjligt att platsen använts även under neolitisk eller senmesolitisk tid. Det är Smålands museums mening att de erhållna dateringarna inte föranleder några principiella metodologiska förändringar. De flesta bronsåldersboplatser i landet har undersökts i höjdlägen i plöjd åkermark och den gängse undersökningsmetoden har varit typisk för fullåkersarkeologi. En undersökning av en välbevarad bronsåldersboplatz belägen vid strandlinjen kan ge stort utbyte genom att undersökningen utförs med en metodik som oftare används vid stenåldersundersökningar. Frågeställningarna om boplatzen inre struktur, stenteknologi och landskapets förändring blir inte mindre relevanta av de erhållna

Referenser (bilaga 4)

- Björhem, N. & Säfvestad, U. 1993. Fosie IV. Bebyggelsen under brons- och järnålder. *Malmöfynd 6*. Malmö museer.
- Borna-Ahlkvist, H. 2002. Hällristarnas hem. Gårdsbebyggelse och struktur i Pryssgården under bronsålder. *Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar skrifter 42*.
- Digerfeldt, G. 1988. Reconstruction and Regional Correlations of Holocen Lake-level Fluctuations in Lake Bysjön, South Sweden. *Boreas, Vol 17*.
- Dutra Lievas, I. Eklund, S. Gustafsson, M. & Karlsson, C. 2001. Bruatorp ett långhus från äldre bronsålder. E22 projektet rapport 2001:3 Kalmar läns museum.
- Eriksson, M. 2003 Boplatzlämning i Ramkvilla. Arkeologisk förundersökning och utredning inför planerad vattenledning inom fastigheten Nygård 1:4. *Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2003:1*.
- Högrell, L. & Skoglund, P. 1996. Boplatzen i kv Boplatzen. En småländsk boplatz från bronsålder och äldre järnålder. Hovshaga, Växjö sn. *Smålands museum rapport 1996:8*.
- Knarrström, B. 2001. Flint a Scanian Hardware. *Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan*. Riksantikvarieämbetet
- Lindman, G. 2003b. Vid Helgasjöns strand. Arkeologisk undersökning av gravar och boplatzlämningar, Småland, Växjö kommun, Söraby socken, Stockekvarn, RAÄ 11. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar. *UV-Väst Rapport 2003:13. Smålands museum rapport 2003:37*.
- Persson, C. & Brynielsson, M. 2003. Boplatzområde vid Domfällevägen. Arkeologisk efterundersökning, Växjö socken, Växjö kommun, Kronobergs län. *Smålands museum rapport 2003:30*.
- Ring, C. 2001. Kölbygärde – en normal boplatz? I: Magnusson, G. (red.) Möre historien om ett Småland. Kalmar läns museum.
- Åstrand, J. 2004. Tretton långhus och en begravning – arkeologi i kv Seglaren. *Smålands museum rapport 2004:11*.
- Ullén, I. 1995. Det goda exemplets makt. Närstudie av en bronsåldersbosättning i sydvästra Uppland. Red. Larsson, M. & Toll, A. *Samhällstruktur och förändring under bronsåldern*. Riksantikvarieämbetet UV-Linköping. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 11

BILAGA 5. Resultat från makrofossilanalys

Makrofossilanalyser av tre jordprover från Biskopshagen, Växjö socken.

Denna rapport berör växtmakrofossilanalys av tre jordprover från en arkeologisk förundersökning. Uppdragsgivare är Smålands museum. Provet tillsändes mig av Ola Kadefors. Proverna utgjorde vardera cirka en liter jord. De preparerades med en kombination av slammings- och flotationsteknik. Ingen särskild flotationsapparat har utnyttjats. Sikt med 0,25 mm's maskvidd har använts. Proverna har lufttorkats efter preparering och studerats under mikroskop i 6,7-40 gångers förstoring. Sedvanlig bestämningslitteratur och fröpreferenser har utnyttjats. Proverna innehöll måttliga mängder färska rottrådar och enstaka färska frön. Dessa betraktades som recenta och noterades inte som fynd. Fynd av förkolnade – och därmed samtida med de förhistoriska anläggningarna – presenteras i tabellen nedan.

Proverna härstammar från anläggningar som kan vara samtidiga med stenåldersfynd på platsen. Frågeställningarna för analyserna var om eventuella växtrester kunde härröra från stenåldern samt de allmänna bevaringsförhållandena för växtlämningar

RESULTAT

Prov nr./Anl. Fröfynd typ

P710 Härd	–
P383 Kokgrop	1 Åkermynta/Vattenmynta (<i>Mentha arvensis/M. aquatica</i>) 1 (Skal av fruktsten) Körsbär (<i>Prunus avium</i>)
P354 Härdgrop	11 Gräs (Poaceae indet.) 2 Ängssyra (<i>Rumex acetosa</i>) 1 Bergsyra (<i>Rumex acetosella</i>)

Samtliga prover innehöll ganska rikliga mängder träkol.

Fynden återspeglar inte någon särskild period utan kan mycket väl vara från stenåldern. Fröet från P383 kan inte bestämmas till art. Både åkermynta och vattenmynta återfinns på fuktig jord, gärna näringsrik. Fyndet passar väl in i en strandnära miljö invid fyndplatsen. Mynta har tidigare återfunnits i stenålderssammanhang, både i Danmark och Skåne, och förekommer ofta i senare perioder. Ett skalfragment av en fruktsten till körsbär hittades också i P383. Fyndet handlar inte om det moderna, förädlade bäret utan en vildform vilket storleken och tjockleken på fragmentet vittnar om. Mig veterligt har körsbär från Skandinaviens stenålder tidigare endast hittats på den mesolitiska kongemoseboplatsen vid Tågerup.

Växtfynden från P354 återspeglar öppen, torr mark och kan återspegla en naturlig miljö invid en sjöstrand. Men troligare är att sammansättningen vittnar om en kulturpräglad ängsmark. Det betyder att härdgropen är neolitisk eller yngre.

Två av tre prover innehöll flera bestämbara växtrester och ett av dem tämligen rikligt med förkolnade frön. Dvs bevaringsgraden måste anses vara god. Periodtypiska fynd saknades visserligen, men provantal och –volym var i minsta laget för att ge vederhäftig tidsbestämning på grundval av sammansättningen på växterna. Analysen, som närmast kan anses vara diagnostisk, gav dock en utgångspunkt för miljörekonstruktion. Ytterligare provresultat från platsen förväntas kunna ge en ganska god bild av den ursprungliga vegetationsmiljön, samt eventuellt även indicier kring utnyttjande av vilda växter eller odlingsekonomi. Även träkolsmaterialet borde via vedartsbestämning kunna belysa skogsvegetationen i omgivningen.

Stockholm 2004-06-20

Mats Regnell

Fil. Lic. Arkeobotaniker

BILAGA 6 Kommentarer till provsvar från makrofossilanalys.

Inom ramen för förundersökningen utfördes makrofossilanalys av tre jordprov. Syftet var att bedöma förutsättningarna för makrofossilanalys vid en eventuell slutundersökning. Analysen utfördes av Mats Regnell, Kvärtärgeologiska institutionen vid Stockholms universitet (se bilaga 5). Makrofossilanalysen gav ett gott resultat där två av de tre proven innehöll fossilt växtmaterial medan ett tredje inte innehöll något sådant material. Det ena av proven som innehöll växtmaterial togs från en kokgrop, A583, som C14-daterades till tidig bronsålder medan det andra provet var från en härdgrop, A354, som daterades till yngre bronsålder. Båda dessa prover innehöll rester av ängsväxter, vilket visar att området varit kulturpåverkat åtminstone under bronsålder. Kokgropen innehöll dessutom ett fynd av en körsbärskärna. Regnell nämner att fynd av körsbär, eller vildkörsbär, som det här är frågan om här är ovanligt under stenålder. Man bör dock notera att kokgropen kunde dateras till äldre bronsålder.

Resultaten av de analyser som gjordes under förundersökningen kan sägas leda till tre mer konkreta slutsatser.

1. Kv Biskopshagen var under bronsålder en öppen ängsmark. En rimlig tolkning är att området varit betesmark, då inga spår av odling kunnat iakttas utifrån förundersökningens analysresultat.
2. Anläggningstätheten, dateringarna och fynden av ängsväxter i anläggningarna visar att Biskopshagen varit bebodd under bronsålder samt att boplatsens närmiljö varit kulturpåverkad.
3. Förutsättningarna kan betecknas som goda för att vid en slutundersökning utföra ytterligare makrofossilanalyser.